

УЛАСНАБЕЛАРУСКІЯ ФАНЕТЫЧНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ Ё МОВЕ ПОМНІКАЎ РЭЛІГІЙНАГА ПІСЬМЕНСТВА XVI–XVII ст.

Исследуются пути развития языка старо-белорусской религиозной письменности XVI–XVII вв. Рассматриваются случаи передачи на письме наиболее ярких черт белорусской фонетической системы, прослеживаются общие тенденции и динамика развития языка церковных книг.

This article is dedicated to the directions of development of the Old Belarusian religious written language of the 16th and 17th centuries. Some specific features of Belarusian phonetic system of written language, general tendencies and development of religious books language are considered.

У канцы XV – пачатку XVI ст. працэс дэмакратызацыі мовы старабеларускага рэлігійнага пісьменства, які ажыццяўляўся шляхам свядомага або стыхійнага выцяснення архаічных кніжнаславянскіх рыс мясцовымі народна-гутарковымі, распаўсюдзіўся і на мову царкоўных кніг, дзе мясцовыя моўныя рысы звычайна адлюстроўваліся слаба. Пільна аберагаўся не толькі змест, але і форма царкоўнаславянскіх кніг з-за боязі адхіліцца ад канонаў і ўпасці ў ерась. Зразумела, што адразу парушыць традыцыю ў гэтым кансерватыўным па форме жанры было немагчыма. Замена ажыццяўлялася паступова, і пэўны час элементы абедзвюх моў у рэлігійных тэкстах суіснавалі. Каб разгледзець іх суадносіны, прааналізуем кнігу "Руф" у біблейскіх тэкстах, якія прадстаўляюць XVI ст. (Біблія Ф. Скарыны і Зборнік № 262) і XVII ст. ("Хранограф" XVII ст. і Біблія XVII ст.).

Першакрыніцамі для Бібліі Ф. Скарыны былі старажытнаўрэйская і царкоўнаславянская Бібліі, а ўзорам для кнігадрукавання – Біблія, выдадзеная ў Венецыі ў 1506 г. Друкаваннем біблейскіх кніг Ф. Скарына імкнуўся пашырыць асвету сярод суайчыннікаў, таму па магчымасці дэмакратызаваў мову свяшчэнных кніг. "Арфаграфія выданняў Скарыны прадстаўляе сабой пэўны і важны этап у агульным працэсе фарміравання старабеларускай арфаграфічнай сістэмы" (Булыка 1968, 346).

Усе кнігі Зборніка № 262 з'яўляюцца непасрэдным перакладам з яўрэйскай мовы, пра што сведчыць парадак размяшчэння кніг і іх тэкстуальная блізкасць да яўрэйскай рэдакцыі Бібліі, а таксама яўрэйская форма некаторых уласных і агульных імёнаў (гл. Карский 1921, 18–20). Адсутнасць прамежавых рэдакцый пры перакладзе на беларускую мову са стараяўрэйскай – з'ява, якая не мае аналага ў гісторыі біблейскіх тэкстаў у сярэдневяковай Еўропе (гл. Жураўскі 1967, 165).

З другой групы помнікаў найперш разгледзім Біблію XVII ст., якая змяшчае пераклад 12 кніг Старога Завету, ажыццёўлены з польскага выдання Бібліі Я. Вуйка 1599 г., пры выкарыстанні царкоўнаславянскіх тэкстаў некаторых кніг (гл. Карский 1912, 309). Пераклад шырока адлюстроўвае асаблівасці тагачаснай беларускай мовы на ўсіх яе ўзроўнях.

Што тычыцца "Хранографа" XVII ст., то змешчаная там кніга "Руф" у сваёй аснове супадае з адпаведнай кнігай Бібліі XVII ст. Тэксталагічныя разыходжанні назіраюцца толькі ў некаторых месцах, прычым больш поўнай з'яўляецца Біблія XVII ст. Прыкметная розніца ў арфаграфічным афармленні абодвух тэкстаў дае падставу меркаваць, што "Хранограф" XVII ст. не быў перапісаны з Бібліі XVII ст., а ўзнік самастойна і, магчыма, узыходзіць да агульнай з ёй крыніцы – польскай Бібліі Я. Вуйка 1599 г. У лінгвістычных адносінах поўныя тэксталагічныя супадаючыя спісы прадстаўляюць вялікую цікавасць. Яны даюць падставу меркаваць пра асаблівасці і шляхі развіцця беларускай літаратурнай мовы.

Першакрыніцы пералічаных Біблій розныя, таму параўноўваць можна толькі агульны стан мовы кожнага помніка, ступень яе насычанасці жывымі гутарковымі рысамі і іх колькасныя суадносіны з традыцыйнымі напісаннямі.

Звернем увагу на перадачу на пісьме тых фанетычных рыс, якімі беларуская мова найбольш выразна адрозніваецца ад іншых славянскіх моў і ў першую чаргу ад стараславянскай. Гэта **аканне, дзеканне і цеканне, падаўжэнне зычных, пераход [в]>[ў], [л]>[љ], [у]>[ў], зацвярдзенне губных, шыпячых, [ц] і [р]**.

Агульная колькасць прыкладаў **акання** ў старабеларускіх пісьмовых помніках зусім невялікая, што тлумачыцца закаваннем этымалагічнага прынцыпу старажытнай арфаграфічнай традыцыі. Зафіксаваныя прыклады акання з'яўляюцца памылкамі, дапушчанымі пісцамі пад уплывам жывога вымаўлення. Такіх памылак старанна пазбягалі, што знайшло сваё адлюстраванне ў так званых гіпернармалізмах: ведаючы, што вымаўленаму [а] на пісьме часта адпавядае **о**, перапісчыкі стараліся часцей пісаць літару **о**. Здаралася, што яна ўжывалася не толькі там, дзе па-беларуску чулася [а] на месцы [о], але і там, дзе [о] у беларускай мове ніколі не было (тое ж тычыцца і выпадкаў перадачы акання пасля мяккіх зычных). Як адзначаў Я. Воўк-Левановіч, "падобных прыкладаў куды больш як прыкладаў акання" (Воўк-Левановіч 1926, 8), і яны не менш яскрава, чым выпадкі прамога адлюстравання акання, сведчаць, што аналізуемая з'ява была добра вядомая пісцам.

У кнізе "Руф" Бібліі Ф. Скарыны сустракаецца адзіны прыклад прамога абазначэння акання на пісьме: поцаловала є^б є^б вни же возопиша и плакаше (104) і даволі шматлікія ў параўнанні з аб'ёмам аналізуемага матэрыялу выпадкі ўскоснага адлюстравання акання:

1) десеть: и живаху тѣ летъ десеть (104), воозъ позвалъ естъ десеть мужовъ (112);

2) приетелка, приетель: навратилася є^б приетелка твоа к людемъ своимъ и к богомъ своимъ (105), былъ же естъ приетель Елимелеховъ мужъ силенъ и богатъ именемъ воозъ (106), сбирала еси на поли вооза он же естъ приетель Елимелеховъ и ѿ роду его (107). Нельга лічыць, што такія напісанні адпавядаюць вымаўленню, паколькі побач сустракаюцца напісанні з **а** ў адпаведнай пазіцыі: приапель (110);

3) игде еси сбирала днесъ и игде працювала (109). Гэты прыклад небясспрэчны, паколькі можа кваліфікавацца не толькі як наўмыснае штучнае аканне, але і як напісанне, якое ўзнікла пад уплывам польскай мовы.

Адпаведная кніга Зборніка № 262 утрымлівае адзін выпадак акання: дай аданан тѣю жонѣ иже приходитъ к дому своемъ тако Рагелъ и тако Леа иже збѣдавали шбе нхъ домъ Израеловъ (33). Гэтая ж лексема сустракаецца і ў традыцыйным афармленні: адонан (31б, 31б, 32, 32б, 33б, 33б).

У Бібліі XVII ст. адзіны прыклад прамой перадачы акання на пісьме: Єс-ро^м зроди^а Иврама Иара^м зроди^а Амнинодава (140), стаіць побач з традыцыйным напісаннем гэтай жа лексемы (Иврам). Акрамя таго, адзначаны гіпернармалізм Амнинодавъ (140). Гэтае ўласнае імя ў друкаваных і пісьмовых тэкстах звычайна ўжывалася з **а** (Аминадавъ). Асобнай увагі вартыя прыклады ўскоснага адлюстравання акання: нашла єчменю іаковы мѣра ефи (138б), и такъ долго з ними жала а^ж єчмень и ишеницѣ до гүме^н сховано (139), якія намі выяўлены ў тэксце побач з напісаннямі іачмѣ^н (138), іачмѣнь (139), іачменѣ (139б). Ужываючы гіпернармалізмы, аўтар у імкненні прытрымлівацца літаратурнай традыцыі мімаволі парушаў яе.

У чацвёртым аналізуемым помніку – "Хранографе" XVII ст. – зафіксаваны тры выпадкі перадачы акання на пісьме: Орфа поцаловавши свекровъ воритилася (173), збирала колосы позасталыи ндѣчи кѣтропы женицом

(174), коли година паденыю бўдзецъ прѣди а ѣ^ж хлѣва (174а). Імя Амшо-давъ (177), як і ў Бібліі XVII ст., ужываецца з о.

У разгледжаных помніках намі выяўлены шэсць прыкладаў акання, палова з якіх прыпадае на запазычаныя лексемы: дзве польскага паходжання: ко́лосы позаста́лы (Х. 174) – *pozostały* (Булыка 1972, 250), година паденыю (Х. 174а) – *jedzenie* (Булыка 1972, 105), і адна яўрэйскага паходжання: ада-нан (З. 33). Магчыма, гэта звязана з тым, што аўтары і перапісчыкі ў сваёй практыцы часцей сустракаліся са спрадвечна беларускай лексикай, мелі большы навык яе пісьмовага афармлення і таму рэдка адлюстроўвалі акаючае вымаўленне ў гэтай групе слоў. Запазычаныя ж лексемы прыходзілі ў мову падчас стварэння помнікаў і яшчэ не мелі ўстойлівай традыцыі, таму пісаліся ў адпаведнасці з вымаўленнем.

Традыцыйнасць пісьма замінала перадачы дзекання і цекання, якое ў разгледжаных помніках не сустрэлася ўвогуле: сведетели (С. 105), бўдѣть (С. 110), дѣтина (З. 316), не соромотите (З. 32), в животѣ (Б. 1376), все-дѣжитель (Б. 138), до дѣвокъ (Х. 174), задержать (Х. 175а) і інш. Аднак пра знаёмства з гэтымі з'явамі сведчыць тое, што польскія лексемы, якія мелі dz (*radzić, jedzenie, dziedictwo*), пры запазычанні страцілі яго: радитъ (Х. 173а), паденыю (Х. 174а), в дѣднѣстве (Б. 1396), в дѣднѣствѣ (Х. 176а) і інш. Такое пазбяганне перадачы дзекання сведчыць пра тое, што аўтары ўсведамлялі адхіленне гэтай вуснамоўнай з'явы ад норм царкоўнаславянскай мовы. Падобным чынам арфаграфічная традыцыя не дазволіла адбіцца на пісьме падоўжаным зычным (Ѡпочинѣтне (С. 103), часть рольн (С. 112), милосердіе (З. 31), зачатье (З. 336), Ѹстѣповаѣ (Б. 140), з насѣнья (Б. 140), звожье (Х. 174а) і інш.) і пераходу [л] > [ў] (возрел (С. 104), полна (С. 106), напалилѣ (З. 31), приказалѣ (Х. 174), ззѸвалѣ (Х. 176а), наполнилѣ (Б. 138), зѸпоѣнѹю (Б. 1386) і інш.).

Вельмі непаслядоўна абазначалася на пісьме і замена [в] на [ў], які з-за адсутнасці спецыяльнай графемы перадаваўся праз оу, Ѹ або ѹ.

У Ф. Скарыны і ў Зборніку № 262 у асноўным захоўваецца старажытная пісьмовая традыцыя: без оуѹ сыновѣ (С. 104), наватнѣсѣ в дом скон (С. 105), былѣ голоѹ в земли (З. 31), Ѡ старцовѣ (З. 33) і інш. У аналізуемых кнігах сустракаецца толькі па адным выпадку замены на пісьме [в] на [ў]: лежачѹ Ѹ ногахѣ своихѣ (С. 110) і назови нма оу Батлөгеме (З. 33).

У Бібліі XVII ст. і "Хранографе" XVII ст. пераход [в] > [ў] на пісьме не адлюстраваны ўвогуле: в дорозѣ (Б. 1376), до жѣцов (Б. 138), в краинѸ Моавскѹю (Х. 172а), з останковѣ покормѸ (Х. 174а) і інш. Гэта можна патлумачыць тым, што пераклады свяшчэнных тэкстаў былі зроблены з польскай мовы. Перакладчыкі, якія ў арыгінале мелі літару w, паслядоўна ўжывалі адпаведную ёй беларускую літару в.

Даволі шырока ў старажытных беларускіх помніках прадстаўлены пераход у пэўнай пазіцыі складовага [у] у [ў], якое на пісьме звычайна абазначалася праз в, паколькі асобнай графемы для перадачы гэтага гука не было.

У Скарыны сустракаецца адзін выпадак адлюстравання пераходу [у] > [ў]: да бўдзецъ то на повчѣнне нным во Ѡфратѣ (114); усе астатнія напісанні вытрыманы ў адпаведнасці з традыцыяй: Ѹчинить (104), оутѣшнейший (114), паде Ѹ него (106) і інш.

У Зборніку № 262 побач з этымалагічнымі напісаннямі: оѸчинили (31), оѸпокон (31), оѸчтивата (326), на оѸтѣхѸ (336) і інш., пашыранымі з'яўля-

* Літара ў дужках – паказчык помніка (гл. Скарачэнні), лічба – нумар старонкі.

юцца фанетычныя напісанні: зверѣ вже и попрѣчѣ (316), вказалѣ есми молоденцомѣ авысѣ не дотыкати тебе (316), все што вчинила еси съ свекровью своею (32), вѣтѣшилѣ ма (32), не втихнеть тотѣ чакѣ или ж доконаеть тѣю рѣчь (33).

Біблія XVII ст. і "Хранограф" XVII ст. дэманструюць як шэраг напісанняў, дзе замена [y]>[ŷ] не адлюстроўваецца на пісьме: Ѹбогими (Б. 139), Ѹживай (Б. 140), оупрагнеш (Х. 174), за оучинокѣ (Х. 174) і інш., так і напісанні, дзе гэты пераход пазначаны: на вкраинѣ Моѡ^вскію (Б. 1376), кѡдѣчи вже в дорожѣ (Б. 1376), дѣтокѣ вже в животѣ моем мѣтъ в собѣ не сподѣваю (Х. 1376) і інш.

Такая беларуская вымаўленчая асаблівасць як зацвярдзенне губных зычных на канцы слова або перад наступным зычным шырока адлюстравалася ў Бібліі Ф. Скарыны: РѸдѣ (103), свекровѣ (105), седмѣ (110), есмѣ (110), несмѣ (108) і інш.

У Зборніку № 262 і "Хранографе" XVII ст. адзначаная арфаграфічная рыса не праводзіцца паслядоўна. Пасля канцавых губных зычных паралельна з ѣ ужываецца **ь**: свекровѣ (З. 31) – свекровѣ (З. 32), свекровѣ (Х. 174а) – свекровѣ (Х. 173); пашыранымі з'яўляюцца напісанні з незацвярдзелымі губнымі: патровѣца (З. 31), есмѣ (З. 32), РѸдѣ (Х. 172а), патровѣ (Х. 173) і інш.

Што да Бібліі XVII ст., то ў большасці выпадкаў (55,6 %) канцавыя губныя зычныя пазначаны вынаснымі літарамі: свекро^в (139), патро^в (1376) і г. д. Паколькі ў гэтым тэксце словы, ужытыя без вынасу канцавога губнога зычнага, рэгулярна маюць пасля яго **ѣ** (РѸдѣ (1376), есмѣ (138) і інш.), мы можам з пэўнай доляй упэўненасці сцвярджаць, што для Бібліі XVII ст. характэрнай з'яўляецца перадача зацвярдзення губных зычных на канцы слоў.

Што да **правапісу шыпячых**, то ва ўсіх аналізуемых помніках сустракаюцца як традыцыйныя, напісанні, заснаваныя на этымалагічна-марфалагічным прынцыпе: живашѣ (С. 104), Ѹчинить (С. 109), замѸжь (З. 31), лѣпшей (З. 336), в животѣ (Б. 1376), мѡ^вженство (Б. 140) до очизны (Х. 173), оздвои^вши (Х. 175) і інш.; так і фанетычныя напісанні з зацвярдзелымі шыпячымі: нашѣ (С. 110), плацѣ (С. 110), тежѣ (З. 31), жонка (З. 326), поневажѣ (Б. 1386), речѣ (Б. 1396), ишолѣ (Х. 172а), роскажешѣ (Х. 175) і інш.

У біблейскіх тэкстах XVI ст. зацвярдзенне мякакага зычнага [ц] не знайшло свайго адлюстравання на пісьме: невестѣце (С. 104), пишеници (С. 109), конецѣ (С. 112), ощетѣ (З. 32), на лица (З. 316), старѣци (З. 33) і інш.

У помніках XVII ст. вялікая колькасць лексем з зацвярдзелым [ц]: штецѣ (Б. 140), до служебницы (Б. 1386), за мѡде^нцы (Б. 139), до лагвицы (Х. 174), одной з служебницѣ (Х. 174а), конецѣ (Х. 175а) і інш., аднак шмат і традыцыйных напісанняў: поцеловала (Х. 173), мѣстѣце (Х. 175), пестѣ^нци (Б. 140) і інш.

Зацвярдзенне мякакага [р] у аналізуемых помніках амаль не сустракаецца. Арфаграфічнай нормай з'яўляецца ўжыванне галосных **е, ѡ, и, ю, ь** пасля **р**: крепкою (С. 105), приятель (С. 110), горькою (З. 316), матерь (З. 32), припазьнѣ (З. 326), приворотилѣ (Б. 138), крѣвного (Б. 138), прилѣчила (Б. 139), Ѹзримѡ (Б. 1396), причинитѣ (Х. 173а), прикрыи (Х. 174), привилѣю (Х. 176) і інш.

Выключэнне складае толькі Біблія Ф. Скарыны, дзе шматразова паўтараюцца формы дѣрѣы і дѣрѣю (у апошнім прыкладзе, акрамя зацвярдзення [р], мае месца і ўплыў канчатка клічнага склону скланення на *-ā, *-jā).

Цікавым з'яўляецца факт ужывання ў Бібліі XVII ст. і "Хранограф" XVII ст. лексемы **котгорин**, дзе н ўжываецца пасля этымалагічна цвёрдага [р]. Узнікненне такіх напісанняў Е.Ф. Карскі тлумачыў наступным чынам: "для пісца, які ўсюды вымаўляў цвёрдае р, хоць і бачыў напісанні **ри, рѣ, рю, ръ**, зусім абыякавым здавалася напісаць падобныя злучэнні і на месцы асноўных рускіх **ры, ра, рѣ, ръ**" (Карский 1908, 310).

У ніжэйпрыведзенай табліцы прадстаўлены рысы, якія найбольш яскрава дэманструюць дынаміку мовы. За 100 % прымаюцца ўсе патэнцыяльна магчымыя выпадкі перадачы пэўнай з'явы на пісьме. У табліцу не ўвайшлі: аканне, адлюстраванае пераважна гіпернармальным спосабам, дзеканне, цеканне, падаўжэнне зычных, пераход [л] > [ў], якія не знайшлі належнай прадстаўленасці ў тэкстах.

	Скарына	Зборнік № 262	Біблія XVII ст.	"Хранограф" XVII ст.
[в] > [у]	1,0 %	1,6 %	0 %	0 %
[у] > [ў]	2,8 %	23,8 %	10,0 %	9,7 %
Зацвярдзенне губных	100,0 %	12,5 %	100,0 %	20,0 %
Зацвярдзенне шыпячых	7,8 %	10,0 %	27,2 %	17,3 %
Зацвярдзенне [ц]	0 %	0 %	44,4 %	55,6 %
Зацвярдзенне [р]	14,1 %	0 %	0 %	0 %

Прааналізаваны матэрыял ілюструе агульную тэндэнцыю да фанетызацыі правапісу і дэмакратызацыі мовы старабеларускага рэлігійнага пісьменства. Гэта яскрава пацвярджаецца пашырэннем адлюстравання на пісьме **зацвярдзення шыпячых, губных і [ц]**. З біблейскіх тэкстаў XVII ст., нягледзячы на неспрыяльныя ўмовы (другі паўднёваславянскі ўплыў, выхад у свет шматлікіх царкоўнаславянскіх дапаможнікаў), не зніклі **аканне** і **пераход [у] > [ў]**. Неадлюстраванне на пісьме ў помніках XVII ст. пераходу [в] > [ў] хутчэй за ўсё тлумачыцца не накірункам развіцця мовы, а тым, што гэтыя тэксты – пераклады з польскай мовы. Перакладчыкі, якія ў арыгінале мелі літару **w**, паслядоўна ўжывалі адпаведную ёй беларускую літару **в**. Перадача на пісьме зацвярдзення [р], якая сустракаецца толькі ў Бібліі Ф. Скарыны, сведчыць пра тое, што аўтар ішоў наперадзе свайго часу, і не адмаўляе агульнай высновы, тым больш, што ў тэкстах, якія прадстаўляюць XVII ст., неаднаразова сустракаецца гіпернармалізм **котгорин**. Такім чынам, мы бачым выразна акрэсленую тэндэнцыю да "дэцаркоўнаславяннізацыі" мовы рэлігійнага пісьменства і пашырэння адлюстравання ў тэкстах уласна-беларускіх фанетычных асаблівасцей.

Скарачэнні

С. – Скарына Ф. Біблія. Факсімільнае ўзнаўленне Бібліі, выдадзенай Францыскам Скарынаў у 1517–1519 гадах. У 3 т. Мн., 1991. Т. 2.

З. – Зборнік біблейскіх кніг пачатку XVI ст. Рукапіс цэнтральнай бібліятэкі Акадэміі навук ЛітССР, RKF-262.

Б. – Біблейскія кнігі пачатку XVII ст. Рукапіс Дзяржаўнай публічнай бібліятэкі імя М.Я. Салтыкова-Шчадрына, Ф. 1. 2.

Х. – Кніга глаголемая кроникъ сиречь собрание от многихъ летописецъ ("Хранограф" XVII ст.). Рукапіс Дз. бібл. СССР імя У.І. Леніна, № 2405.

ЛІТАРАТУРА

Булыка А.М. Адлюстраванне фанетычных рыс беларускай мовы ў выданнях Ф. Скарыны // 450 год беларускага кнігадрукавання. Мн., 1968. С. 345–357.

Булыка А.М. Развіццё арфаграфічнай сістэмы старабеларускай мовы. Мн., 1970.

Булыка А.М. Даўнія запазычэнні беларускай мовы. Мн., 1972.

Воўк-Левановіч Я. Беларускае аканне. Мн., 1926.

Жураўскі А.І. Гісторыя беларускай літаратурнай мовы: У 2 т. Мн., 1967. Т. 1.

Карский Е.Ф. Белоруссы: В 3 т. Том 2. Язык белорусского племени. Кн. 1. Исторический очерк звуков белорусского наречия. Варшава, 1908.

Карский Е.Ф. Белоруссы: В 3 т. Т. 2. Язык белорусского племени. Кн. 3. Очерки синтаксиса белорусского наречия. Дополнения и поправки. Варшава, 1912.

Карский Е.Ф. Белоруссы: В 3 т. Т. 3. Очерки словесности белорусского племени. Кн. 2. Старая западно-русская письменность. Пг., 1921.

Шакун Л. М. Гісторыя беларускай літаратурнай мовы. Мн., 1984.
 Янкоўскі Ф. М. Гістарычная граматыка беларускай мовы. Мн., 1974.

Паступіў у рэдакцыю 17.04.2003.

Вольга Уладзіміраўна Басько – аспірантка кафедры гісторыі беларускай мовы. Навуковы кіраўнік – кандыдат філалагічных навук, дацэнт Г.К. Ціванова.

О.С. ЗАРЕМБО

ЗНАЧЕНИЕ ЕЛЛИНОСЛОВЕНСКОЙ ГРАММАТИКИ "АДЕЛЬФОТИС" (ЛЬВОВ, 1591) В ИСТОРИИ ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКОЙ ГРАММАТИЧЕСКОЙ ТРАДИЦИИ

Характеризуются место и роль греческо-церковнославянской грамматики "Адельфотис" (Львов, 1591) в восточнославянской грамматической традиции, приводятся сведения, касающиеся авторов греческой и славянской частей "Адельфотиса", сопоставляются точки зрения современных лингвистов на статус и характер этой грамматики, систематизируются результаты анализа языковой структуры "Адельфотиса".

The article determines the place and the role of the Greek-Church Slavonic Grammar "Adelphotes" (Lvov, 1591) in the East Slavic grammar tradition. The article gives information about the authors of the Greek and Slavic parts of the "Adelphotes", compares various points of view of contemporary linguists concerning the status and character of the Grammar. The results of the language structure analysis of the "Adelphotes" are systematized in the article.

1. Греко-латинское влияние в европейской грамматической традиции XVI–XVII вв. Первые грамматики народных языков появляются в разных странах в XV–XVII вв. По своей методологии, по направлению классификации языкового материала они следовали латинским грамматикам Доната (IV в.) и Присциана (начало VI в.). В ранних восточнославянских грамматиках в значительной мере отражается влияние греческой грамматической традиции, характерной чертой которой до конца XVIII в. является отождествление грамматического строя разных языков, что связано с византийским влиянием на восточнославянскую культуру этого времени. Первые европейские грамматики народных языков и первые церковнославянские появляются в результате приложения грамматических классификаций, созданных для греческого и латинского языков, к собственному языковому материалу (см. Бокадорова 1987; Косарик 2001). Однако составление грамматик даже на первых порах не было механическим перенесением заимствованных грамматических схем на материал нового языка, поскольку при "калькировании" грамматик у переводчиков появляется необходимость найти в своем языке грамматический эквивалент для той или иной категории классического языка.

2. История создания грамматики "Адельфотис", ее источники и авторы. Грамматика "Адельфотис", первая печатная грамматика в ареале Slavia Orthodoxa, создавалась как пособие по греческому языку. Почти каждой греческой странице (на левой стороне) приводится перевод на церковнославянский язык (на правой стороне), причем переведены не только метаязыковые высказывания, но и сами факты греческого языка – примеры, парадигмы склонения и спряжения. По сути, в своей славянской половине "Адельфотис" является грамматикой церковнославянского языка, скалькированной с греческой. "ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ. Грамматика доброглаголивого еллинословенского языка" была издана в 1591 г. типографией Львовского ставропигиального братства.

Львовское православное братство – древнейшее в Великом княжестве Литовском – было основано в 1439 г. При нем были основаны братское училище и типография в 1586 г. Первым ректором Львовского братского училища был грек по происхождению, архиепископ Доминикский и Элассонский Арсений. Константинопольский патриарх Иеремия в 1589 г. возвел Львов-